

Študijná príručka: Reformátor na tróne – Jozef II.

Táto príručka je navrhnutá tak, aby preverila a prehĺbila vaše znalosti o vláde a reformách Jozefa II., kľúčovej postavy osvieteniského absolutizmu v Habsburskej monarchii. Zameriava sa na jeho ciele, najdôležitejšie patenty a dopad jeho politiky na spoločnosť.

Kvíz s krátkymi odpoveďami

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Aký bol hlavný cieľ reforiem Jozefa II. a v akom duchu boli vedené?
2. Prečo si Jozef II. vyslúžil prezývku „klobúkový kráľ“ a aký bol jeho skutočný cisársky titul?
3. Vysvetlite podstatu a hlavné ustanovenia Tolerančného patentu z roku 1781.
4. Aký bol najväčší význam patentu o zrušení nevoľníctva z roku 1785 pre poddaných?
5. Ako Jozef II. vnímal úlohu cirkvi v štáte a aký konkrétny krok podnikol proti kláštorom?
6. Ktoré dve reformy prispeli k vytvoreniu jednotného a centralizovaného štátu?
7. Prečo narazil Jozef II. na odpor uhorskej šľachty, najmä v súvislosti s daňovou politikou?
8. Opíšte osobnosť Jozefa II. a jeho prístup k vládnutiu, ako ho vykresľuje text.
9. Ktoré dve kľúčové reformy Jozef II. neodvolal ani krátko pred svojou smrťou?
10. Aké ďalšie reformné opatrenia okrem zrušenia nevoľníctva a Tolerančného patentu prispeli k vytvoreniu spravodlivejšej spoločnosti?

Kľúč správnych odpovedí

1. Hlavným cieľom reforiem Jozefa II. bolo vybudovať jednotnú ríšu s centralizovanou štátnou správou a premeniť monarchiu na moderný štát. Jeho reformy boli vedené v duchu osvieteniských myšlienok a nadväzovali na prácu jeho matky, Márie Terézie.
2. Jozef II. dostal od šľachty posmešnú prezývku „klobúkový kráľ“, pretože sa nedal korunovať za uhorského a českého kráľa. Napriek tomu bol už v roku 1765 korunovaný za nemeckého cisára.
3. Tolerančný patent z roku 1781 prispel k postupnému náboženskému zrovnoprávneniu obyvateľov. Evanjelici, kalvíni a pravoslávni veriaci získali lepšie podmienky na vykonávanie cirkevných obradov a mohli získať miesta v štátnej správe.
4. Patent o zrušení nevoľníctva umožnil poddaným, aby sa slobodne sťahovali, sobášili a dávali deti na remeslo či štúdium bez potreby súhlasu zemepána. Toto nariadenie urýchlilo sťahovanie voľnej pracovnej sily do miest a priemyselných stredísk.
5. Podľa Jozefa II. mala byť cirkev zapojená do služieb štátu. Z tohto dôvodu zrušil kláštory, ktoré podľa neho nevykonávali spoločensky užitočnú činnosť, ako je výchova mládeže, opatrovanie chorých alebo zdravotníctvo.
6. K centralizácii štátu prispelo najmä zavedenie nemčiny ako jednotného úradného jazyka v celej monarchii a reforma štátnej správy. V rámci nej bolo Uhorsko rozdelené na desať dištriktov, čím sa nahradilo staré župné zriadenie.
7. Uhorská šľachta kládla odpor najmä plánu na zavedenie všeobecnej daňovej povinnosti, ktorá by sa vzťahovala aj na šľachtu. Tomuto plánu predchádzalo sčítanie obyvateľstva a očíslovanie všetkých nehnuteľností, čo vyvolalo veľký odpor.
8. Jozef II. bol vzdelaný v duchu osvietenstva, no bol tiež presvedčený o neobmedzenej moci panovníka. Svoje názory presadzoval tvrdohlavo a často konal neuvážene, aj napriek nesúhlasu obyvateľov. Bol tiež známy svojou osobnou skromnosťou a šetrnosťou.
9. Krátko pred smrťou odvolal Jozef II. väčšinu svojich reforiem, no v platnosti ponechal patent o zrušení nevoľníctva a Tolerančný patent.

10. K spravodlivejšej spoločnosti prispelo rozšírenie školskej dochádzky medzi najchudobnejšie vrstvy, zavedenie rovnosti obyvateľov pred zákonom, zrušenie trestu smrti a zrušenie cenzúry.

Otázky na esej

Zamyslite sa nad nasledujúcimi témami a pripravte si argumenty na rozsiahlejšiu písomnú odpoveď.

1. Porovnajre reformy Márie Terézie a Jozefa II. Analyzujte tvrdenie, že reformy Jozefa II. boli „pokračovaním a dovŕšením matkiných reforiem“.
 2. Na príklade vlády Jozefa II. vysvetlite pojem „osvietenský absolutizmus“. Diskutujte o tom, ako sa osvietenské myšlienky prejavovali v jeho politike a kde sa dostávali do konfliktu s absolutistickým spôsobom vlády.
 3. Posúďte epitaf, ktorý si Jozef II. údajne želal na svoj náhrobok: „Tu leží Jozef II., ktorý sklamal vo všetkom, čo podnikal.“ Súhlasíte s týmto sebahodnotením na základe informácií z textu?
 4. Analyzujte dôvody, pre ktoré reformy Jozefa II. vyvolávali odpor rôznych vrstiev spoločnosti. Prečo bol napriek svojim modernizačným snahám nútený väčšinu z nich odvolať?
 5. Zhodnoťte dlhodobý význam Tolerančného patentu a patentu o zrušení nevoľníctva pre spoločenský a hospodársky vývoj v Habsburskej monarchii.
-

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Cenzúra	Úradná kontrola a obmedzovanie informácií, ktoré sa šíria hovoreným slovom alebo tlačou.
Centralizácia	Proces budovania jednotnej ríše s centralizovanou štátnou správou a jedným úradným jazykom s cieľom posilniť moc panovníka.
Dištrikt	Územnosprávna jednotka, kraj. Jozef II. nimi nahradil tradičné župné zriadenie v Uhorsku.
Osvietenský absolutizmus	Forma vlády, kde panovník s neobmedzenou mocou vykonáva reformy v duchu osvietenských myšlienok s cieľom modernizovať štát a zlepšiť podmienky obyvateľstva.
Patent	Listina, ktorá zverejňuje rozhodnutia panovníka v rôznych oblastiach.

Patent o zrušení nevoľníctva (1785)	Patent, ktorý umožnil poddaným slobodne sa sťahovať, sobážiť a dávať deti na remeslo a štúdium bez súhlasu zemepána.
Tolerančný patent (1781)	Patent, ktorý poskytol lepšie podmienky pre evanjelikov, kalvínov a pravoslávnych veriacich, umožnil im vykonávať obrady a zastávať štátne úrady.